

PIOTR KARDYŚ* – KIELCE

[Recenzja]: *Średniowieczne skarby Kielc. Rękopiśmienne księgi dawnej Biblioteki kolegiaty kieleckiej*, Muzeum Historii Kielc, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2019, ss. 75, il.

Recenzowane wydawnictwo jest w zasadzie katalogiem wystawy o takim samym tytule, prezentowanej w Muzeum Historii Kielc od 4 września do 6 października 2019 r.

Zasadniczą część opracowania stanowi artykuł Krzysztofa Brachy pt. *Rękopiśmienne księgi dawnej Biblioteki kolegiaty kieleckiej. Badania i źródła* (s. 9-26). Autor tego opracowania i jednocześnie współautor wystawy oraz jej scenariusza przedstawił z dużym znanstwem przedmiotu aktualny stan badań nad kolekcją 42 manuskryptów z dawnej Biblioteki kolegiackiej, przechowywanych obecnie w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach w formie depozytu. Wśród nich 31 to kolekcje kazań z XIV-XV w., 11 to rękopisy liturgiczne, z których najsłynniejszy Antyfonarz, fundacji kanonika kieleckiego Mikołaja Goworka zawiera najstarszy znany nam obecnie zapis hymnu *Gaude Mater Polonia*.

Do najważniejszych konstatacji autora, opartych zarówno na literaturze przedmiotu, jak i jego własnych badań nad niektórymi z omawianych rękopisów należy zaliczyć przychylenie się do hipotezy, że zachowane rękopisy są świadectwem niemal kompletnego księgozbioru średniowiecznego kolegiaty kieleckiej, co pośrednio potwierdza także opis wizytacji radziwiłłowskiej z końca XVI stulecia. Druga konstatacja dotyczy zawartości tejże kolekcji. Analiza treści wskazuje, że tworzona była przez osoby w pełni świadome zarówno trendów kaznodziejskich w średniowieczu, jak też dobrze wykształcone w zakresie doboru autorów. Bo jakże inaczej skomentować obecność kolekcji kazań i komentarzy biblijnych, takich *auctores*, jak Peregryna z Opola, Macieja z Legnicy, Łukasza z Wielkiego Koźmina, Pawła z Zatora, Mikołaja Wiganda, Hieronima z Pragi, Jana Milicza z Kromieryża, Jana Szczekny, Konrada Waldhausera, Wilhelma Peralda, Łukasza

* Piotr Kardys – dr historii; współpracownik Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach; e-mail: kardys.p@wp.pl
<https://orcid.org/0000-0003-2939-1466>

de Bitonto, Hugona de Sancto Caro, Henryka z Friemaru, Antoniego z Parmy, Mikołaja Gorana, Konrada z Sołtowa, dykcjonarza Jana Marchesinusa, kompendium spowiedniczego Bartłomieja de Sancto Concordio, czy *lectio missae* Mikołaja Stóra. Powyższe potwierdza po raz kolejny znaczenie intelektualne środowisk kanonickich w diecezji krakowskiej (kapituła kielecka szła w precedencji tej diecezji po kapitułach sandomierskiej i wiślickiej - oczywiście poza Krakowem).

Kolejne i tym razem nowatorskie podejście można zaobserwować czytając uwagi K. Brachy na temat licznie zachowanych glos interlinearnych i marginalnych (w językach polskim, łacińskim i staroniemieckim) oraz fragmentów papierowych (zakładek?) z notami o bardzo różnej treści. Przede wszystkim okazuje się, że teksty średniowiecznych kazań były wykorzystywane jeszcze w 2. poł. XVI w. i poznajemy niektórych czytelników – duchownych z miejscowej kapituły, ale też znalazły się zapisy polskich modlitw, jak *Salve Regina*, wykazy imion osób z okolic Kielc, fragment poematu żakowskiego *Statuta vel praecepta scholarium*, użyte wtórnie pergaminowe fragmenty starszych – nawet XII-wiecznych rękopisów liturgicznych i inne.

K. Bracha stawia w zakończeniu swojego wywodu tezę, że prezentowana kolekcja kazań – choć niewielka liczbowo – prezentuje najlepsze wzorce średniowiecza, a dotarła do Kielc za pośrednictwem środowiska krakowskiego, co nie powinno dziwić biorąc pod uwagę różne relacje i związki łączące Kraków z małopolską prowincją.

Uzupełnieniem ustaleń K. Brachy są dwa krótkie teksty charakteryzujące cel wystawy i okoliczności jej powstania (*Wstęp*, Jan Główka, *Z najnowszych kart historii dawnej Biblioteki kolegiackiej w Kielcach*, Leszek Dziedzic).

Z punktu widzenia czytelnika niezbędne jest zauważenie celnie dobranej szaty graficznej i pomysłu na edycję w formie podobnej, jak wygląd zewnętrzny większości eksponowanych na wystawie manuskryptów. Całość ma formę 2°, kolor oddaje barwę średniowiecznego czerpanego papieru, a stronicie zostały podzielone na kolumny i marginesy wzbogacone tak charakterystycznymi dla średniowiecza „rączkami” zaczerpniętymi z tychże rękopisów. Jeśli chodzi o fotografie to stanowią one obszerny dodatek i bardzo dobrze ilustrują poruszaną problematykę. Kolejną zaletą jest przytoczenie obszernej literatury przedmiotu¹, dzięki czemu praca ta, chociaż o charakterze katalogowo-albumowym jest w pełni opracowaniem naukowym, w istotny sposób pogłębiającym dotychczasową wiedzę o średniowiecznej Bibliotece kolegiaty kieleckiej.

Reasumując, rękopisy średniowieczne dawnej Biblioteki kolegiaty kieleckiej po raz pierwszy i uduanie zostały zaprezentowane szerszej publiczności oraz czytelnikom, którzy mogą w formie książkowej poznać nie tylko ich wygląd ze-

¹ Poza ujętymi w przypisach warto byłoby jeszcze uwzględnić dwa artykuły: P. Kardyś, *Z dziejów pewnego rękopisu. Przyczynek do związków intelektualnych kanoników regularnych kłodzkich z Małopolską w XIV/XV wieku*, w: *Realia życia codziennego w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, red. A. Barciak, Katowice-Zabrze 2011, s. 95-106; tenże, *Inicjały z pieskiem w rękopisie średniowiecznym Rk-41/23 z Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach*, w: *Zwierzęta w historii, literaturze i sztuce Europy*, red. S. Konarska-Zimnicka, L. Kostuch, B. Wojciechowska, Kielce 2017, s. 187-198.

wewnętrzny, ale także zawartość i aktualny stan badań nad tym niezwykle ciekawym, i jednorodnym zespołem rękopisów.

Słowa kluczowe: Kielce; rękopisy; Biblioteka seminaryjna; kolegiata kielecka; kapituła kielecka

BIBLIOGRAFIA

- Kardyś Piotr, *Z dziejów pewnego rękopisu. Przyczynek do związków intelektualnych kano-
ników regularnych kłodzkich z Małopolską w XIV/XV wieku*, w: *Realia życia codzien-
nego w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, red. A. Barciak,
Katowice-Zabrze 2011, s. 95-106.
- Kardyś Piotr, *Inicjały z piaskiem w rękopisie średniowiecznym Rk-41/23 z Biblioteki
Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach*, w: *Zwierzęta w historii, literaturze
i sztuce Europy*, red. S. Konarska-Zimnicka, L. Kostuch, B. Wojciechowska, Kielce
2017, s. 187-198.